Norsk Bonde- og Småbrukarlag

Til Landbruks- og matdepartementet

Dato: 26/10/2026

HØRINGSINNSPILL

Innspill til "Konsekvensutredning av Håmmålsfjellet-Sålekinna som vinterbeite for Fosen reinbeitedistrikt"

Norsk Bonde- og Småbrukarlag takker for muligheten til å gi innspill.

NBS organiserer bønder og beitebrukere i Os, Tolga og Engerdal som blir direkte berørt. Vårt svar bygger på konsekvensutredningen fra Norconsult og NIBIO og på innspill fra medlemmer.

- **NBS vil fraråde at Håmmålsfjellet-Sålekinna tas i bruk som vinterbeite for Fovsen Njaarke sijte.**

Dersom staten likevel går videre, må det på forhånd ligge fast rettslig bindende vilkår som skissert i dette høringssvaret.

Statens ansvar

Høyesterett slo i oktober 2021 fast at vindkraftutbyggingen på Fosen krenket reindriftssamenes rett til kulturutøvelse. Ansvaret for å rette opp dette ligger hos staten.

NBS står sammen med reindriftsutøverne på Fosen. De er beitebrukere som oss, og vi kjenner verdien av å kunne bruke egne beiteområder over generasjoner. Det er ikke NBS sin rolle å mene noe om hvordan løsningen på Fosen skal se ut. Det må reindrifta og staten finne ut av sammen.

Vår innvending gjelder hvordan staten vil rette opp et brudd på én gruppes rettigheter:

- Løsningen flytter belastningen over på andre beitebrukere. Det gjelder bøndene i Os, Tolga og Engerdal, men også sørsamisk reindrift i nabodistriktene.
- Konsekvensutredningen vurderer konsekvensen for Femund sijte og Rendalen renselskap som stor negativ. En løsning for én reindrift skaper altså nye problemer for annen reindrift.
- Belastningen er stor også for Fosen-reindrifta selv. Det gjelder lastebiltransport på 240–360 km hver vei, et ukjent beiteområde og lange perioder borte fra

heimeområdet. Lokale lag peker også på at saken er en psykisk belastning både for reindriftsutøverne og for lokalbefolkningen.

Hovedstandpunkt: NBS fraråder tiltaket

Konsekvensutredningen konkluderer med stor negativ samlet konsekvens uten skadereduserende tiltak. Etter metoden i Miljødirektoratets veileder M-1941 kan en slik konsekvens ikke veies opp av lavere eller positive konsekvenser på andre fagtema. Heller ikke med tiltak forsvinner de alvorlige konsekvensene. For jordbruket vurderes konsekvensen fortsatt som stor negativ, og for villrein «neppe under middels negativ». Tiltakene som skal dempe skadene, er dessuten usikre, og ingen har forpliktet seg til å gjennomføre dem.

Jordbruket får middels til stor negativ konsekvens

- Rein på innmark er allerede en kilde til konflikt i området. Utredningen vurderer at flere rein med stor sannsynlighet øker konflikten.
- Fulldyrka og overflatedyrka jord vurderes å få alvorlig skade. Skadeomfanget kan ikke tallfestes, men skade og avlingstap må forventes.
- Utredningen sier at heller ikke alle skadereduserende tiltak samlet endrer konsekvensgraden fra stor til middels negativ.

Hjernemark kan gi stor negativ konsekvens for geit og sau

Om lag 480 geiter i to besetninger går på utmarksbeite i området. Det gir en risiko for hjernemark. Det finnes ingen effektiv behandling når sykdomstegn har oppstått. Smitten er doseavhengig, så flere rein gir høyere risiko. For enkeltbesetninger kan det i ytterste konsekvens bety tap av hele besetningen.

Konsekvensen er allerede synlig. Lokallag i NBS kan fortelle at geitebønder i Tufsingdalen har måttet slutte med geitehold etter smitte av hjernemark. Geitene får lammelser i bakparten før kjeing og må avlives. Det er en stor dyrevelferdsmessig og psykisk belastning for bonden. Andre geitebønder i området spør seg nå om de må slutte.

Også sau rammes. Om lag 900 sau beiter årlig i Sålekinna-området, og det slippes sau i Sølendalen i Rendalen, som grenser mot tiltaksområdet. Hos sau utvikler sykdommen seg raskere enn hos geit. Lam som dør i utmarka, blir fort spist opp og er vanskelige å finne og dokumentere. Da blir det heller ingen erstatning, i tillegg til at bonden mister avlsmateriale.

Konklusjonen om «liten økt fare» bygger på det utredningen kaller «begrenset kunnskap». Mangel på kunnskap må ikke behandles som lav risiko. Smitte er heller ikke med i de økonomiske beregningene.

Når en geit får symptomer på hjernemark, finnes det ingen effektiv behandling. Behandlingen må derfor ta larvene før de når nervesystemet, og det betyr gjentatt behandling gjennom beitesesongen i risikoområder.

Tiltaket «strategisk ormebehandling av geit» i konsekvensutredningen er faglig svakt begrunnet. Veterinærinstituttet skriver at det ikke finnes godkjente preparater mot hjernemark, og at fare for resistens og utslipp til miljøet taler mot systematisk, gjentatt forebyggende behandling.

Snegler tar opp larvene i juli og august, og geitene smittes på sommer- og høstbeitet. Smittepresset blir altså liggende igjen i området etter at reinen er flyttet ut 30. april. Å begrense beitetiden beskytter innmarka, men løser ikke hjernemarkproblemet.

Animalia skriver følgende om forebygging:

Hjernemark kan kun forebygges sikkert ved å holde dyra borte fra områder der det beiter hjort og rein. Fjellbeiter har lite snegler og mindre risiko for smitte. Forebyggende behandling med parasittmidler med systemisk effekt (Ivomec® eller Dectomax® injeksjon) etter slipp på beiter med forekomst av hjernemark-smitte kan ha effekt, men dette er ikke godt dokumentert.

Siden de aktuelle parasittmidlene også virker mot rundrom i mage/tarm, må slik behandling ses i sammenheng med den totale parasitthåndteringen i besetningen. Behandling rettet mot hjernemark vil også kunne bidra til seleksjon for resistens hos rundorm i mage og tarm.

Resistens er allerede et økende problem. Ny forskning fra NMBU viser at gener for resistens mot benzimidazol, det mest brukte ormemiddelet, er utbredt hos *Haemonchus contortus* i norske saueflokker. Jo færre midler som virker, jo viktigere er det å ta vare på effekten av dem som gjenstår. For melkegeit kommer i tillegg tilbakeholdelsestid på melk: ivermektin er ikke godkjent for dyr som produserer melk til konsum, og ved bruk utenfor godkjenningen er minste tilbakeholdelsestid på melk 7 dager per behandling.

Flere rovdyr og større tap på sommerbeite

Fast tilhold av rein gir rovdyrene stabil tilgang på byttedyr nesten hele året. Utredningen peker på sannsynlig økt tap av husdyr på sommerbeite. Sålekinna brukes i dag som beite for sau fra rovdyrutsatte områder i Engerdal.

Konflikten i Tufsingdalen må løses først

Folkehelseutredningen beskriver Tufsingdalen, Narjordet og Narbuvoll som mest sårbare, med betydelige helsebelastninger for enkeltpersoner. Et nytt vinterbeite kan ikke vurderes uavhengig av den uløste konflikten mellom reindrift og jordbruk i samme område.

Området er en buffer mellom fem reinstammer

Håmmålsfjellet-Sålekinna fungerer i dag som buffer mellom villreinområdene Tolga Østfjell og Forollhogna og tamreinen i Femund sijte, Svahken sijte og Rendal renselskap. Tolga Østfjell er det eneste villreinområdet i landet som er klassifisert med god tilstand etter kvalitetsnormen for villrein. Rendal renselskap forvalter en reinstamme på om lag 2000 vinterdyr på vegne av over 300 grunneiere. Å legge en ny flokk inn i bufferen øker risikoen for sammenblanding, smitte og stress for alle disse, både villrein, samisk reindrift og grunneiere som selv forvalter rein.

Skadereduserende tiltak gir usikkert vern

Utredningen sier selv at det «ikke er realistisk» å legge til grunn at sperregjerdene blir så omfattende som foreslått. Lokal kunnskap peker i samme retning. Sperregjerdet mellom Langsjøen og Femunden vil bare virke til isen legger seg, for da kan reinen gå rundt begge ender. Gjerdet må også krysse fylkesvei to steder. Rendal renselskap har erfaring med at buffersoner mot tamrein ikke hindrer sammenblanding. Sperregjerder fragmenterer i tillegg leveområder for vilt og gir økt dødelighet for rype og annen hønsefugl. Gjerdene kan også stenge mjølkekyr som gjetes daglig mellom fjøs og utmark, ute fra beitet sitt.

Kunnskapsgrunnlaget er for tynt til å fatte vedtak

Konsekvensene for den enkelte grunneier er ikke vurdert. Hvor mange og hvem som berøres, er ifølge utredningen ikke mulig å fastslå. Det er ikke mulig å anslå den samlede økonomiske konsekvensen for partene. Hvilke rettigheter reindrifta skal få i området, er uavklart. Det samme gjelder kommunenes konsultasjonsplikt.

Medvirkningen har også hatt et hull. Norconsult sendte brev til om lag 280 grunneiere som blir berørt av fysiske tiltak. Beitebrukere som har beiterett utenfor egen eiendom, fikk ikke slikt brev, selv om de er blant dem som blir hardest berørt.

Frivillighet, ikke ekspropriasjon

Om lag 26 prosent av området er umatrikulert grunn, i hovedsak realsameier. Utredningen viser at ekspropriasjon kan gjennomføres også når eierforholdene er uklare.

NBS mener at arbeidet med erstatningsareal må bygge på frivillighet. Verken ekspropriasjon eller pålagt råderettsavståelse må brukes.

Subsidiært: vilkår dersom staten går videre

Dersom regjeringen likevel vil gå videre på tross av negative konsekvenser og lokal motstand, må følgende være på plass før området tas i bruk:

1. Beitetid 1. januar–30. april. Dette er utredningens eget mest effektive tiltak. Det kutter perioden med om lag 40 prosent og reduserer risikoen for skade på innmark, beitekonflikt og sammenblanding med annen rein.
2. Staten tar det fulle økonomiske ansvaret. Det gjelder gjerder, ferister, vedlikehold, utskifting og fjerning, og alle tap og merkostnader for gårdsbruk og beitebrukere, også i influensområdet på 0–4 km.
3. Uavhengig kartlegging på gårdsnivå før oppstart. Kartleggingen må omfatte dyrehelse, parasitter, beitebruk, beitekvalitet, avlingsnivå og driftsgrunnlag. Den må følges opp med systematisk overvåking, slik at det finnes et grunnlag å sammenligne med ved senere skader.
4. Et fast skade- og erstatningsorgan. Utredningen sier selv at dagens system ikke er tilstrekkelig, fordi skjønnssaker tar lang tid. Ordningen må fastsette hva som dekkes, hvordan tap vurderes og hvordan uenighet avgjøres.
5. Bevisbyrden må ikke ligge på bonden. Staten må finansiere dokumentasjon og uavhengig vurdering av skader. Tvil om årsakssammenheng må ikke bli den enkelte bondens økonomiske risiko. Det gjelder særlig tap av lam på utmarksbeite, som sjelden kan dokumenteres.
6. Særskilte tiltak mot hjernemark. Det gjelder tiltakene Sameksistensutvalget foreslår: tørrhøy i høyrisikoområder, økt kunnskap og en tilskuddsordning som kompenserer merkostnadene. Der ormebehandling likevel brukes, må staten dekke en behandlingsplan fra veterinær, overvåking av resistens og kompensasjon for kassert melk og merarbeid.
7. Rovdyrtap må følges opp. Det må være en plan for å håndtere økt rovdyrtrykk og en erstatningsordning for tap av husdyr på sommerbeite som følge av tiltaket.
8. Rettigheter og juridisk status må avklares på forhånd. Det må være klart hvilke rettigheter reindrifta får, hvilke begrensninger som legges på grunneiere, og hva kommunenes plikter er.

Oppsummering

- NBS fraråder sterkt at Håmmålsfjellet-Sålekinna tas i bruk som vinterbeite for Fovsen Njaarke sijte. Konsekvensutredningen konkluderer selv med stor negativ samlet konsekvens.
- Staten har ansvaret for å rette opp menneskerettsbruddet på Fosen. Det skal ikke skje ved at belastningen flyttes over på andre beitebrukere, verken bønder eller annen reindrift.
- Arbeidet med erstatningsareal må bygge på frivillighet, ikke ekspropriasjon.
- Dersom staten likevel går videre, må vilkårene over være rettslig bindende før området tas i bruk.

Med vennlig hilsen,

Tor Jacob Solberg, styreleder

Norsk Bonde- og Småbrukarlag

Elektronisk godkjent, uten underskrift